

Kongeørn i Buskerud

Rapport fra kartleggingsarbeidet i 2010

Thor Erik Jelstad, Lars Egil Furueth, Per Furueth og Martin Lindal

Ungfugl, Nes i Hallingdal

Foto: Thomas Mørch

Desember 2010

Sammendrag

Denne rapporten presenterer resultatene av en undersøkelse av bestand og reproduksjon hos kongeørn i Buskerud i 2010. Kartleggingen er utført av rovfuglgruppa i Naturvernforbundet i Buskerud, og er den fjerde rapporten vi utgir.

Reproduksjonen i 2010 var på minst 13 unger, mot minst 18 unger i 2008. Det er den klart laveste ungeproduksjon i de 4 årene den organiserte, fylkesdekkende kartleggingen har pågått. Som i fjor har nordfylket unormalt lav reproduksjon og da særlig i de nordvestre deler av fylket. Det er grunn til å tro at en uvanlig lav rype- og harebestand er en viktig årsak til de nedslående resultatene.

Hekkebestanden ble i 2007 estimert til 46-53 par. Vi antyder i fjor at bestanden trolig er noe høyere. Årets resultater bekrefter dette, og vi mener bestanden ligger i overkant av 50 territorielle par. Ekspansjonen mot lavereliggende områder i sørfylket er bekreftet ved at begge de parene som var under etablering i fjor gikk til hekking i år og gledelig nok fikk fram unger.

Vi har funnet 3 nye revir i år, slik at antall bekreftede revir nå er 66. I tillegg har vi gjort et reirfunn på grensen mellom Buskerud og Vestfold.

Feltinnsatsen i 2010 har vært på nivå med de 2 foregående årene.

Som tidligere har vi også i år fått nyttig informasjon fra mange enkeltpersoner. Vi retter en takk til alle som har bidratt med opplysninger.

Vi har ikke mottatt økonomisk støtte for vårt arbeid denne sesongen.

Naturvernforbundet i Buskerud (NiB)
Åssideveien, 3322 Darbu
Fylkessekretær Per Ø. Klunderud
Tlf. 32 75 05 04, e-post: pedrokl@online.no

Organisering

Arbeidet har vært organisert som tidligere år, hvor noen få nøkkelpersoner har utført hoveddelen av feltarbeidet. I tillegg har mange enkeltpersoner bidratt med opplysninger om forekomst og ungeproduksjon av kongeørn i Buskerud.

Martin Lindal har hatt ansvaret for Hemsedal, Lars Egil Furuseth og Per Furuseth nordfylket for øvrig, Thor Erik Jelstad sørfylket og deler av Nes. Med sørfylket mener vi Numedal til og med Rødberg, Hallingdal til og med Flå og øvrige kommuner i søndre del av fylket. Thor Erik Jelstad har som i foregående år vært koordinator for arbeidet.

Av øvrige bidragsytere må spesielt nevnes Tore Gunnarsen (flere kommuner), Vegard Finset Fjeldheim (Hemsedal) og Knut A Solberg (Lier), som alle har gitt viktige bidrag. Henning Dunker har som tidligere bidratt med nyttige opplysninger fra grenseområdene mot Oppland. Vi retter en takk til alle som har bidratt med opplysninger.

Vi har i hovedsak fulgt samme arbeidsmetodikk som tidligere år, og viser til tidligere rapporter for en nærmere beskrivelse. Feltinnsatsen har vært på nivå med fjoråret, se mer om dette nedenfor.

Rovfuglgruppas vår- og høstsamlinger var i år begge lagt til Austvoll i Flå, hhv. 9-10. april og 17-18. september.

Lars Egil Furuseth presenterte resultatene fra årets kartlegging for 35 deltakere på Naturvernforbundets rovfugltreff på Tyrifjord hotell 30. oktober. Han deltok også på det svenske kongeørnsymposiet i Stockholm 1-3. oktober.

Forholdet til offentlige myndigheter

Rovfuglgruppa mottok på våren en henvendelse fra Fylkesmannens miljøvernavdeling med ønske om et bedre samarbeid om bl.a. kartlegging av kongeørn og en henstilling om samarbeid mellom de to miljøer som driver med kartlegging av kongeørn og andre rovfugler i Buskerud.

Under et møte hos Fylkesmannen 15. juni fastholdt vi vår policy om ikke å gi stedfestet informasjon om nye reirplasser. Rovfuglgruppa velger selv å følge opp saker hvor vi ser at hekkelokaliteter er truet. Det er en metode vi har gode erfaringer med. Lokaliteter hvor det ikke foreligger noen trussel, ser vi ingen hensikt å opplyse om. Dessuten har vi ingen sikkerhet for at slik informasjon ikke vil bli brukt til bestandsregulerende tiltak i framtida, selv om det for tiden ikke er en aktuell problemstilling i Buskerud. Et slikt standpunkt har man inntatt i det frivillige miljøet i flere andre fylker. Fylkesmannen viste liten forståelse for vårt syn, og ba oss om å revurdere denne holdningen. Vi er overrasket over Fylkesmannens holdning til rovfuglgruppas arbeid med kongeørn, da det etter vår oppfatning er fullt mulig og ønskelig å samarbeide uten å måtte gi stedfestet informasjon om alle reirplasser.

Det er nylig avdekket at NINA ved grov uaktksomhet har offentliggjort informasjon om et stort antall hekkeplasser for hubro, kongeørn og jaktfalk i Nord-Norge. Denne hendelsen, omtalt som tidenes gavepakke til faunakriminelle, viser den risiko man løper når slik informasjon spres til etater og institusjoner.

Økonomi

Rovfuglgruppa har i 2010 ikke mottatt økonomisk støtte. Kjøre- og bompengeutgifter anslås å utgjøre ca kr 60.000 beregnet etter statens satser, og er i sin helhet dekket av de som har deltatt i feltarbeidet.

Kartleggingsområde

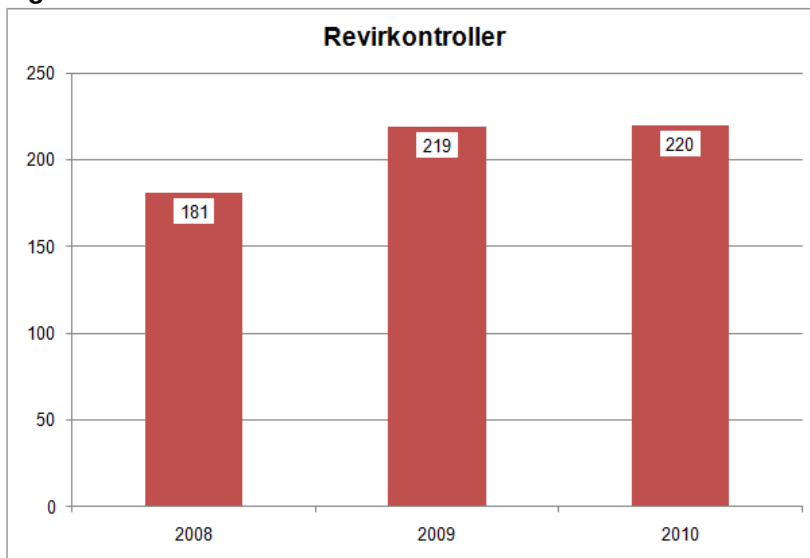
Vår kartlegging dekker i utgangspunktet hele fylket. Arbeidet er stort sett utført i tråd med de planer vi hadde. Feltarbeidet i deler av nordfylket ble noe redusert i deler av sommerhalvåret da områdeansvarlig pådro seg en skade. Videre har vi ikke rukket å utføre så grundig feltarbeid som vi ønsket i de sørligste områder i fylket, spesielt Øvre Eiker og Kongsberg.

Feltarbeid og kartleggingsmetode

Figur 1-3 viser noen nøkkeltall om feltarbeidet de 3 siste årene. Tallene gjelder kun kjente revir og revir som er funnet under feltarbeidet. Tallene viser det feltarbeidet som er rapportert til koordinator for kongeørnarbeidet, og det reelle antall feltkontroller må antas å være en del høyere.

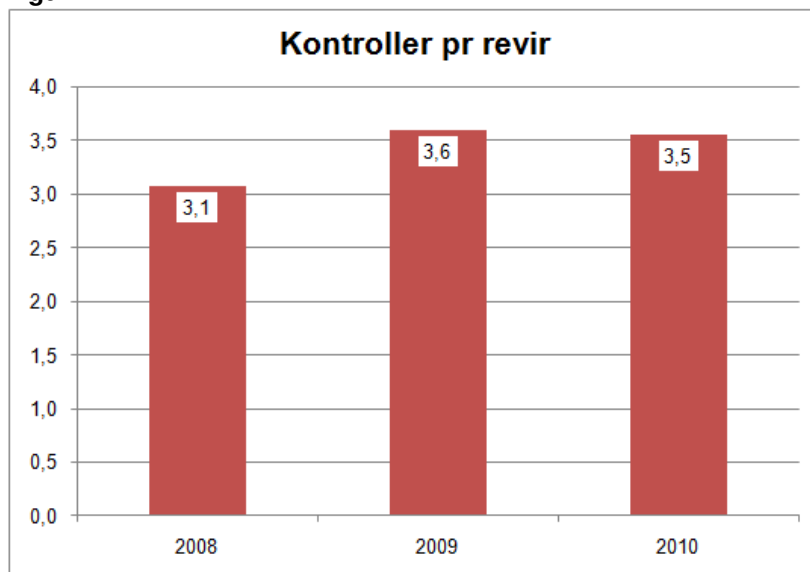
Det er i tillegg nedlagt et betydelig arbeid med leiting etter reir og fugler i potensielle hekkeområder. Det feltarbeidet som ikke har resultert i nye revirfunn har vi ikke like god oversikt over, og er ikke med i tallene nedenfor.

Figur 1

Figur 1 viser at det er utført flere revirkontroller de 2 siste årene enn i 2008. I 2008 var det gode hekkeresultater og hekking i flere revir enn i 2009 og 2010, og behovet for leiting etter alternativreir i kjente revir har derfor vært mindre. Vi antar det forklarer forskjellen i omfanget av feltarbeidet.

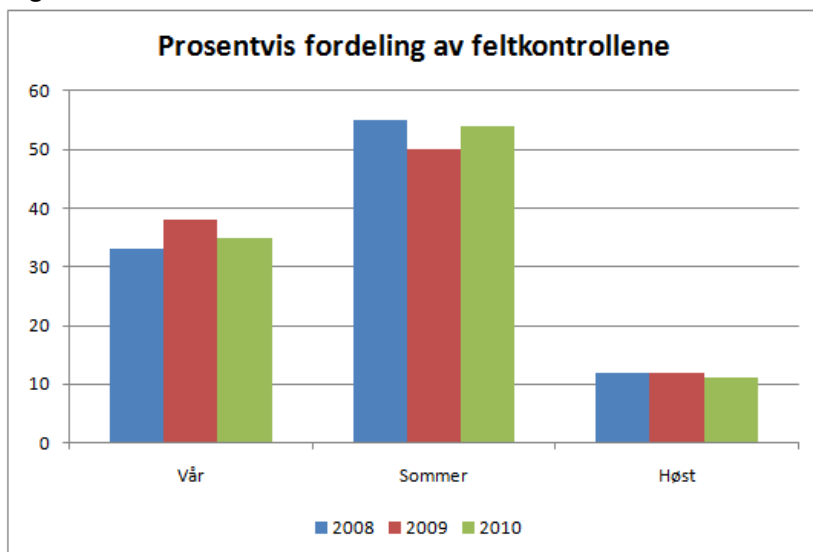
Figur 2

Figur 2 viser antall kontroller pr revir. Siden antall revir er nokså uendret, vil denne grafen reflektere de samme forskjeller som figur 1.

Figur 3 viser den prosentvise fordelingen av feltkontrollene på vår (februar-april), sommer (mai-juli) og høst (august-oktober). Som det framgår, utføres de fleste kontrollene i sommerhalvåret. Det utføres også et stort antall kontroller i april, noe som ikke framkommer av grafen. Fordelingen igjennom sesongen er ganske lik for de 3 årene, noe som gir et godt grunnlag for å sammenligne resultatene i de 3 årene.

Figur 3

Grafen viser at en liten del av feltarbeidet skjer på høsten. I denne perioden er det forholdsvis lett å observere utflydde unger. For å få mest mulig korrekte tall på ungeproduksjonen, er det mulig at en større del av feltarbeidet bør foregå i denne perioden.

Som et ledd i samordningen av kartleggingsarbeidet, ble det i 2004 utarbeidet felles kriterier for kartlegging av kongeørn i Norge, Sverige og Finland (Ekenstedt 2004). Her er det satt opp kriterier for 2 typer kartlegging, intensiv og ekstensiv. Ekstensiv kartlegging er innrettet på å kartlegge forekomst av kongeørn, mens intensiv kartlegging har fokus på bestemmelse av ungeproduksjon og er tenkt utført på et utvalg av revir. Vår metodikk avviker på noen punkter fra disse kriteriene. Blant annet avviker vi på kravet om kontroll i perioden 1. august – 15. september som et av kriteriene for å kunne fastslå at et revir ikke er besatt eller for å konkludere med at det ikke har vært ungeproduksjon.

Fotografering på åte gir nyttig informasjon om ørn i et område.

Foto: Thomas Mørch

Resultater

Revir og reirplasser

Vi har registrert 3 nye revir i årets sesong, slik at vi nå totalt er oppe i 66 kjente revir. I 2 av revirene (Sigdal og Lier) ble det gjort reirfunn i fjor, men vi valgte da å holde disse utenfor da vi antok det var par under etablering, noe som viste seg å stemme. I det tredje reviret (Kongsberg), gjorde vi reirfunn tidlig på våren. Grunnet en misforståelse, ble ikke reviret fulgt opp igjennom sesongen. Kontroller på ettersommeren avdekket ytterligere et reir i dette reviret, men vi antar det ikke har vært vellykket hekking i reviret i år.

I tillegg til disse 3 revirene, fant vi medio mai et påbygd reir i Vestfold, nær grensen til Buskerud. Siden vi her ikke har gjort reirfunn på Buskerud-siden, har vi ikke regnet med dette reviret.

I de 63 revirene vi kjente fra 2009 er det funnet noen få nye reir.

Observasjoner av utfargede individer på Skrim i Kongsberg, styrker vår oppfatning om at det må være 2 revir i dette fjellområdet. Vi har dog ikke gjort noen nye reirfunn som bekrefter dette.

Fra tidligere har vi flere rapporter fra bygdefolk og jegere om observasjon av kongeørn i Jondalen i Kongsberg, men vi har ikke hatt kapasitet til systematisk leiting i dette området.

På Ringerike har vi sterke indikasjon på ytterligere et revir. Tross betydelig feltinnsats, har det ikke lyktes å få bekreftet dette i form av reirfunn. Vi har godt håp om å få avklart dette neste vår. Også her regner vi med at det dreier seg om et par under etablering.

For øvrig har vi observasjoner fra Nes, Nore og Uvdal og Gol som indikerer uoppdagede revir. Det dreier seg om områder hvor det igjennom flere år er gjort observasjoner av utfargede individer. Men også her mangler reirfunn. I nedre Hallingdal er bestanden så tett, at det er begrenset hvor nye reir kan ligge. Likevel har det vist seg vanskelig å finne disse.

I henhold til kriteriene nevnt ovenfor (Ekenstedt 2004), oppfyller flere av disse observasjonene kravene til revir. Vi har valgt å legge oss på en noe strengere linje, og avventer funn av reir eller unger før vi regner disse som egne revir.

Knut A Solberg med en av ungene som ble ringmerket i Hol.

Foto: Lars Egil Furueth

Hekkeresultater

Tabell 2. Hekkeresultater 2010

Kommune	Kjente revir	Kontrollerte revir	Okkuperte revir	Ingen aktivitet	Aktivitet	Oppgitt hekking	Vellykket hekking	Unger
Kongsberg	2	2	2	-	2	-	-	-
Ringerike	4	4	2	2	1	-	1	1
Flå	6	6	6	-	5	-	1	2
Nes	5	5	5	-	3	1	1	1
Gol	2	2	2	-	2	-	-	-
Hemsedal	5	5	5	-	3	-	2	2
Ål	8	7	6	1	5	-	1	1
Hol	10	9	6	3	4	-	2	2
Sigdal	5	5	3	2	2	-	1	1
Krødsherad	2	2	2	-	2	-	-	-
Lier	1	1	1	-	-	-	1	1
Flesberg	2	2	2	-	1	-	1	1
Rollag	2	2	2	-	2	-	-	-
Nore og Uvdal	12	10	8	2	7	-	1	1
Sum	66	62	52	10	39	1	12	13

Aktivitet: Påbygde reir eller observasjon av adulte individer, enten enkeltindivider eller par, uten at ruging er påvist.

Ingen aktivitet: Det er ikke er obs adulte/revirhevdende individer og heller ikke funnet påbygde reir.

Okkuperte revir: Kontrollerte revir fratrukket revir med Ingen aktivitet, og er fordelt på Aktivitet, Oppgitt hekking og Vellykket hekking.

Oppgitt hekking: Oppgitt hekking der hvor det tidligere er påvist ruging eller unger.

Unger: Utflydde unger eller store reirunger (> ca 7 uker).

Tabell 3.

Nøkkeltall 2007 -20010

	2007	2008	2009	2010
Kjente revir	58	60	63	66
Kontrollerte revir	55	59	61	62
Okkuperte revir	46	51	52	52
Andel okkuperte revir	84%	86%	85%	84 %
Unger	22	26	18	13
Unger pr kontrollert revir	0,40	0,44	0,30	0,21
Unger pr okkupert revir	0,48	0,51	0,35	0,25
Unger pr vellykket hekking	1,16	1,18	1,29	1,08
Dobbeltkull	3	4	4	1
Oppgitt hekking	4	5	5	1

Tabell 4.

Ungeproduksjon i 2007-2010 pr kommune

Kommune	2007	2008	2009	2010
Kongsberg	-	1	1	-
Ringerike	3	-	2	1
Flå	2	3	-	2
Nes	1	3	3	1
Gol	1	-	-	-
Hemsedal	2	3	2	2
Ål	-	2	2	1
Hol	5	6	3	2
Sigdal	2	1	4	1
Krødsherad	2	-	-	-
Lier	-	-	-	1
Flesberg	1	1	-	1
Rollag	-	1	-	-
Nore og Uvdal	3	5	1	1
Sum	22	26	18	13

Tabell 5.

Ungeproduksjon i 2007-2009 pr region

Områder	2007	2008	2009	2010
Nordfylket	10	19	10	7
Sørfylket	12	7	8	6
Sum	22	26	18	13

Med **Sørfylket** mener vi Numedal til og med Rødberg, Hallingdal til og med Flå og øvrige kommuner i søndre del av fylket.

Kommentar til resultatene

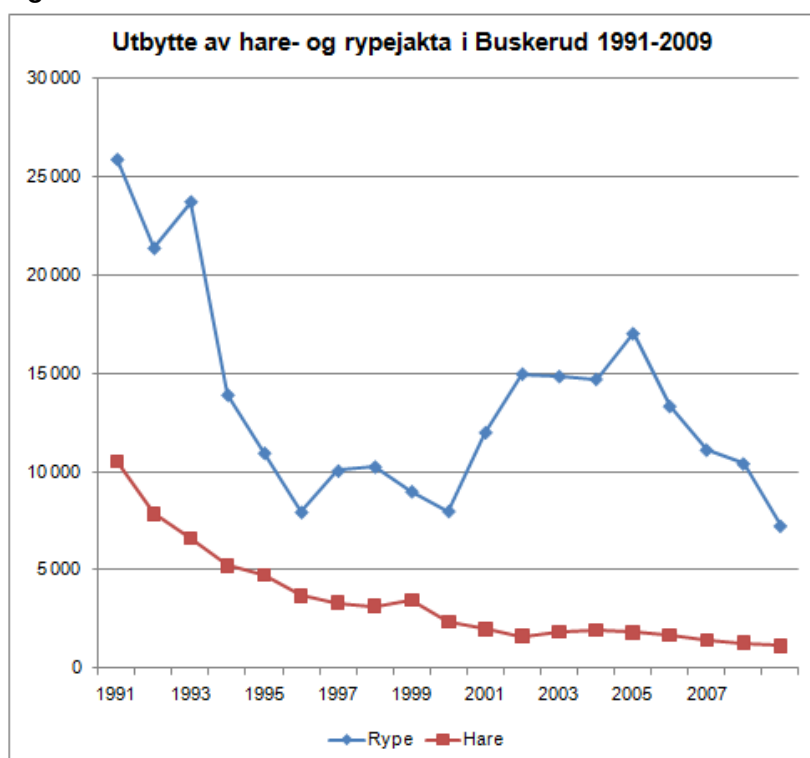
Tabell 2 viser hovedtallene for 2010, mens tabell 3-5 sammenligner årets resultater med de 3 foregående år.

Årets ungeproduksjon er mye lavere enn de foregående årene, og var for eksempel bare halvparten av det den var i 2008. Igjen er det spesielt svake resultater i Nore og Uvdal hvor vi også i år bare har funnet én vellykket hekking i de 10 revirene vi har kontrollert.

Som i tidligere rapporter vil vi presisere at antall unger er minimumstall. Erfaring fra tidligere viser at det selv med betydelig feltinnsats er lett å overse hekking. Unger som dukker opp seint på høsten er en indikasjon på det. I år med lav ungeproduksjon vil slike feil slå prosentvis sterkere ut. Vi er kjent med at det i fjor var flere unger i Kongsberg enn det våre undersøkelser viste. Generelt vil vi bare bruke våre egne data når vi viser ungeproduksjon fra tidligere år, men vil nevne avvikende resultater dersom disse finnes i publiserte rapporter. En forskyvning av feltarbeidet med større innsats i leting etter utflydde unger i august og september vil kunne gi et sikrere tall for ungeproduksjonen.

Andel okkuperte revir (tabell 3) har holdt seg stabilt (84-86 %) i hele perioden 2007-2010. Vi mener at vår metodikk gir et godt bilde på andel besatte revir.

I fjorårets rapport viste vi utbytte av småviltjakta for en del viktige byttedyrarter for kongeørna. For rypejakta har det vært en svært negativ utvikling som fortsatte i fjor høst. I år indikerer rapportene at det har vært en svak oppgang, men fortsatt er rypebestanden meget svak.

Figur 4

Figur 4 viser utbytte av rype- og harejakta i perioden 1992-2009 (Kilde: Statistisk Sentralbyrå). Rype omfatter både lirype og fjellrype. Grunnet jaktformen og jaktkulturen er det grunn til å tro at nedgangen i harebestanden ikke er så sterk som kurven viser. For rype er det trolig større samsvar mellom jaktutbytte og bestand. Allikevel er det en dramatisk utvikling som har skjedd for både rype og hare. Selv om kongeørna har et vidt byttedyrregister, er det rimelig å tro at det må få konsekvenser for bestanden dersom ikke trenden snur. Kongeørn i mer utpregede skogsområder har trolig et mer variert utvalg av byttedyr. Skogsfuglbestanden har heller ikke vist samme negative utvikling.

Ringmerking

Tabell 6. Antall unger ringmerket i 2007-2010 pr kommune

Kommune	2007	2008	2009	2010
Flå	2	-	-	-
Nes	-	1	-	-
Hemsedal	-	-	2	-
Ål	-	1	-	1
Hol	2	6	1	3
Nore og Uvdal	1	4	-	1
Sum	5	12	3	5

Ringmerkingen har skjedd i regi Hallingdal Ringmerkingsgruppe og er utført av Lars Egil Furueth. En av ungene som ble ringmerket i Hol omkom seinere før den forlot reiret.

I tillegg har vi observert at ungen på den nye lokaliteten i Lier er ringmerket. Så langt vi kjenner det, er det ikke ringmerket flere enn disse 6 ungene i Buskerud i år.

Forvaltning og trusler

Vi har denne sesongen ikke registrert arealplaner som berører kjente hekkebiotoper, og vi har følgelig ikke tatt opp noen slike saker med myndighetene.

Gudmund Rundtop med restene av en årsunge i Hemsedal.

Foto: Anders Halvorsen

I oktober ble vi informert om at turgåere hadde funnet en død ørn i Tottenområdet i Hemsedal. Det viste seg å være en årsunge, med stor sannsynlighet ungen fra et nærliggende reir. Værforhold og vanskelig terreng gjorde at vi ikke fikk hentet ut ørnen før snøen la seg. Vi har ingen indikasjoner på at den hadde vært utsatt for noe kriminelt, men det hadde vært interessant og fått den undersøkt. Dødsårsaken forblir derfor ukjent.

Sist vinter var det flere medieoppslag om kongeørn som hadde tatt katter og hunder. Her er Per Furuseth med en rehabilitert ørn klar for slipp etter at den hadde vært i kamp med en katt i Nes.

Foto: Thomas Mørch

Helt på tampen av sesongen har vi tatt opp 2 saker med Viken Skog, i hhv. Nes og Modum kommune. I begge tilfellene gjelder det pågående hogst i nærheten av kjente reirplasser. Vi har anmodet om at skogsdriftene avsluttes før 1. januar og at tømmeret kjøres ut før den tid. I mangel av norske retningslinjer har vi lagt til grunn den svenske artsdatabankens retningslinjer (Artdatabanken 2010). I henhold til disse skal det ikke være forstyrrende virksomhet nærmere enn 500 meter fra reirplasser i perioden 1. januar – 31. juli og det skal ikke hogges innenfor en radius på 200 meter.

Videre arbeid

Vi har nå fullført 4 sesonger med fylkesdekkende kartlegging av bestand og reproduksjon av kongeørn i Buskerud. Hver sesong har gitt oss ny kunnskap om artens situasjon i fylket.

Arbeidet vil fortsette også neste år. I skrivende stund er det ikke avklart hvilket omfang det vil få.

Artikkelforfatterne

Thor Erik Jelstad
Søyaveien, 3340 Åmot
te-jelst@online.no
Tlf. 908 68 938

Lars Egil Furuseth
Dagali, 3580 Geilo
furufugl@online.no

Per Furuseth
3577 Hovet
p-furuse@online.no

Martin Lindal
Granvegen 17, 3560 Hemsedal
martin.Lindal@hemsedal.kommune.no

Litteratur

ArtDatabanken 2010-08-23.

Faktablad: Aquila chrysaetos – kungsörn.
Förf. Martin Tjernberg 2001. Rev. Martin
Tjernberg 2005, 2010.

http://snotra.artdata.slu.se/artfakta/SpeciesInformationDocument/Aquila_Chrysaetos_100011.pdf

Ekenstedt, Johan 2004

Kriterier för inventering och övervakning
av kungsörn (Aquila chrysaetos) i Finland-
Norge-Sverige

<http://www.sofnet.org/apps/file.asp?Path=2&D=75&File=Kriterier+f%F6r+inventering+av+kungs%F6rn+ver+1.4.pdf>

Jelstad, T.E., Furuseth, L.E. og
Furuseth, P. 2007

Kongeørn i Buskerud. Rapport fra
kartleggingsarbeidet i 2007.
Buskskvetten, november 2007.

http://nofbuskerud.net/Buskskvetten/Arkiv/2007/Kongeorn_i_Buskerud_i_2007_v2.pdf

Jelstad, T.E., Furuseth, L.E.,
Furuseth, P., Lindal M. 2008

Kongeørn i Buskerud. Rapport fra
kartleggingsarbeidet i 2008.
Buskskvetten, november 2008.

http://nofbuskerud.net/Buskskvetten/Arkiv/2008/Kongeorn_Buskerud_2008.pdf

Jelstad, T.E., Furuseth, L.E.,
Furuseth, P., Lindal M. 2009

Kongeørn i Buskerud. Rapport fra
kartleggingsarbeidet i 2009.
Buskskvetten, januar 2010.

<http://www.nofbuskerud.net/Buskskvetten/Arkiv/2010/Kongeorn%20i%20Buskerud%2009.pdf>

Statistisk Sentralbyrå

Tabell:03886: Utbytte av småviltjakta (F)

http://statbank.ssb.no/statistikbanken/Default_FR.asp?PXSid=0&nvl=true&PLanguage=0&tilside=selectvarval/define.asp&Tabellid=03886